

De inkomenspositie van AOW-ontvangers

In de discussie over de bevroering van de AOW speelt het aantal AOW-ers dat moet rondkomen van een minimuminkomen een belangrijke rol. De in de media genoemde aantallen lopen sterk uiteen. Aan de hand van recent beschikbaar gekomen inkomensgegevens over 1991 wordt onderzocht wat de oorzaak is van deze verschillen.

De inkomenspositie van ouderen heeft de afgelopen periode volop in de belangstelling gestaan. Niet alleen de politieke partijen, maar ook de ouderenbonden geven verschillende schattingen van het aantal AOW-ers met een minimuminkomen of iets daarboven. De aantallen variëren van 200.000 à 300.000 zoals bij voorbeeld genoemd door de Unie KBO tot 700.000 volgens de ANBO¹. Kennelijk kan het Inkomens Panelonderzoek (IPO) van het CBS, de bron van deze gegevens, op diverse manieren gehanteerd worden². Hiervoor zijn een aantal redenen.

Op de eerste plaats wordt in de media veelal gesproken over het aantal AOW-ontvangers met een minimuminkomen. In het IPO wordt onderscheid gemaakt tussen inkomen van individuen en huishoudens. Hiervan zijn de individuele inkomensgegevens met name bedoeld om inzicht te krijgen in de inkomensverdeling, ter-

wijl het inkomen van een huishouden vooral van belang is voor de bestedingsmogelijkheden. Voor de koopkracht van 65-plussers is huishoudinkomen dus het meest interessant. Eind 1991, het jaar waar de inkomensgegevens betrekking op hebben, waren er 1,5 miljoen huishoudens met bijna 2 miljoen AOW-ontvangers.

Op de tweede plaats kunnen bij het bepalen van wie een aanvullend inkomen heeft naast het AOW-pensioen, inkomsten uit verschillende bronnen al dan niet worden meegerekend. Wanneer alleen wordt gekeken naar het aanvullend pensioen leidt dat tot andere uitkomsten dan wanneer ook rekening wordt gehouden met inkomsten uit andere bronnen.

Ten slotte kan de groep AOW-ontvangers in bejaardenoorden en verpleeghuizen al dan niet worden meegerekend. Voor deze groep is de hoogte van de AOW echter alleen relevant wanneer er sprake is van een

inkomensbronnen. De cijfers hebben betrekking op 1991³. De cijfers betreffen aantallen in Nederland wonende AOW-ontvangers. Voor de bepaling van de inkomenspositie van individuele AOW-ontvangers is uitgegaan van het huishoudinkomen, niet van het individuele inkomen. Verondersteld is dat het huishoudinkomen bepalend is voor de bestedingsmogelijkheden van individuen. Het aantal huishoudens, zoals dat gemeten wordt door het CBS, is dus steeds omgerekend naar het aantal personen in die huishoudens. Dit heeft bij voorbeeld tot gevolg dat de gehuwde AOW-er, die zelf naast de AOW geen aanvullend inkomen heeft, alleen in de categorie 'zonder aanvullend inkomen' valt, wanneer ook de partner geen aanvullend inkomen heeft.

Aanvullend pensioen

In tabel 1 worden de in Nederland wonende AOW-ontvangers onderscheiden naar huishoudcategorieën en de aanwezigheid van een aanvullend pensioen.

De categorie 'overig' betreft voornamelijk 65-plussers die samenwonen met hun kinderen of met broers of zussen. Zij ontvangen AOW ter hoogte van de alleenstaandenorm. Voor de groep 65-plussers in bejaardenoorden en verpleeghuizen is het inkomen over het algemeen weinig relevant voor de bestedingsmogelijkheden. De kosten van verblijf in deze z.g. intramurale instellingen zijn namelijk sterk inkomensafhankelijk. Meestal houdt men alleen kleding- en zakgeld over.

Uit tabel 1 blijkt dat 400.000 ofwel ruim 20% van de ouderen tot een huishouden behoort zonder aanvullend pensioen.

Tabel 1. Aantal AOW-ontvangers met en zonder aanvullend pensioen, ultimo 1991

	aantal	Zonder AP		Met AP ^a	
		%	aantal	%	aantal
Samenwonend	950.000	13,6	129.000	6,6	63.000
Alleenstaand	604.000	25,8	156.000	10,8	65.000
Overig	212.000	24,1	51.000	10,3	22.000
Totaal excl. intramuraal	1.766.000	19,0	336.000	8,5	150.000
Intramuraal	180.000 ^b	35,4	64.000		
Totaal incl. intramuraal	1.946.000	20,6	400.000		

AP = Aanvullend pensioen

a. Maximaal f 100 bruto per maand.

b. Op basis van gegevens van het ministerie van WVC is het aantal personen in intramurale instellingen opgehoogd.

Bron: CBS, *Inkomens Panelonderzoek*, 1991.

zeer hoog aanvullend inkomen. Hierop komen we nog terug.

Hieronder zullen we eerst ingaan op de mate waarin 65-plussers een aanvullend pensioen hebben opgebouwd. vervolgens gaan we in op de mate waarin 65-plussers de beschikking hebben over overige

1. Een woordvoerder van de Unie van Katholieke Bonden van Ouderen (Unie KBO) in *Trouw*, 2 februari 1994; interview met J. Hoek van Dijke, voorzitter van de Algemene Nederlandse Bond van Ouderen (ANBO), *de Volkskrant*, 4 februari 1994.

2. Het IPO is een jaarlijks steekproefonderzoek van 75.000 huishoudens met in totaal 220.000 individuen. De gegevens voor het IPO zijn voornamelijk afkomstig uit de administratie van de belastingen.

3. De cijfers zijn ter beschikking gesteld door het CBS en zullen, uitgaande van aantallen huishoudens in plaats van AOW-ers, binnenkort gepubliceerd worden in de *Sociaal-economische maandstatistiek* van het CBS.

Overige inkomensbronnen

Naast de AOW en aanvullend pensioen onderscheidt het IPO nog diverse andere inkomensbronnen. De belangrijkste zijn:

- inkomen uit loon, winst en uitkering;
- inkomen uit vermogen (exclusief eigen woning), zoals rente en dividend;
- inkomen uit eigen woning (economische huurwaarde verminderd met kosten);
- huursubsidie.

Ten aanzien van de verschillende inkomensbronnen zijn de volgende opmerkingen te plaatsen.

Het inkomen uit loon, winst en uitkering betreft meestal niet het inkomen van de 65-plusser zelf maar inkomen van een beneden 65-jarige in het huishouden. Het kan gaan om inkomen van een jongere partner of familieleden bij wie de 65-plusser inwoont. Met name bij de categorie 'overig' vormt het inkomen uit arbeid daarom een substantiële inkomensbron in het huishouden.

Het inkomen uit vermogen zoals rente en dividend heeft evenals loon, winst of uitkering het karakter van vrij besteedbaar inkomen. Het heeft tevens overeenkomsten met een aanvullend pensioen dat in eigen beheer is opgebouwd. Het IPO onderschat de inkomsten uit deze bron, namelijk als de voorheffing loonbelasting tevens eindheffing is en er geen aanslag inkomstenbelasting wordt opgelegd. Het inkomen voortvloeiend uit het vermogen, ontstaan uit het bezit van de eigen woning, is niet in dezelfde mate vrij besteedbaar als rente en dividend, maar het spaart wel uitga-

ven aan huur uit. Als laatste inkomensbron is de huursubsidie vermeld. De huursubsidie heeft meer het karakter van een gedeeltelijke tegemoetkoming in de kosten van de huur van een woning, dan van (vrij) besteedbaar inkomen.

Bovenstaande overwegingen kunnen leiden tot het al of niet meerekenen van verschillende inkomenscomponenten van het besteedbaar inkomen. Dit leidt tot verschillende aantallen 'AOW-ers met een minimuminkomen'. Ter illustratie is in tabel 2 een herleiding gegeven van het aantal gerechtigden zonder aanvullend pensioen tot het aantal zonder enig aanvullend inkomen, rekening houdend met de bovengenoemde inkomensbronnen. Vanwege de afwijkende bestedingsmogelijkheden van 65-plussers in bejaardenoorden en verpleeghuizen zijn deze hier buiten beschouwing gelaten.

Uit tabel 2 blijkt dat het aantal 'AOW-ers met een minimuminkomen' sterk afhangt van de inkomenscomponenten die worden opgenomen in het besteedbaar inkomen. Van de 336.000 AOW-ontvangers zonder aanvullend pensioen hebben er 133.000 geen inkomsten uit vermogen inclusief de eigen woning. Een deel hiervan heeft inkomsten uit loon, winst of huursubsidie. Laat men deze groepen buiten beschouwing dan daalt het aantal verder tot 43.000 ouderen met uitsluitend een AOW-pensioen. Opvallend hierbij is dat ongeacht het inkomensbegrip dat men hanteert, de groep alleenstaanden zowel absoluut als relatief gezien het grootst is. Deze groep bestaat voor 80% uit vrouwen.

Aanvullend inkomen tot f 200

Niet alleen het aantal 65-plussers met of zonder een bepaalde vorm van aanvullend inkomen is van belang, maar ook het niveau van het aanvullend inkomen. Tabel 3 geeft een overzicht van het aantal AOW-ontvangers met een bruto-inkomen van maximaal

Tabel 3. Aantal AOW-ontvangers met aanvullend bruto inkomen tot maximaal f 200 per maand

	Tot f 200	Tot f 100	Geen AI
Samenwonend	53.000	27.000	10.000
Alleenstaand	117.000	65.000	33.000
Overig	1.000	1.000	-
	171.000	93.000	43.000

AI = Aanvullend inkomen

Bron: CBS, *Inkomens Panelonderzoek*, 1991.

f 200 en f 100 per maand. Hierbij zijn alle genoemde componenten tot het inkomen gerekend. Het blijkt dat circa 171.000 65-plussers moeten rondkomen met een bedrag dat gelijk is aan het volledige AOW-pensioen aangevuld met maximaal f 200 uit aanvullend pensioen of overige inkomensbronnen. Ook hier is de categorie alleenstaand het grootst. Circa 93.000 AOW-ers moeten rondkomen met een inkomen dat maximaal f 100 per maand boven de AOW ligt.

Conclusie

Het aantal AOW-ers met een minimuminkomen of iets daarboven is sterk afhankelijk van het inkomensbegrip dat men hanteert en van de mate waarin naast het AOW-pensioen aanvullende inkomsten worden meegenomen. Verder maakt het uit of ouderen in bejaardenoorden en verpleeghuizen worden meegerekend. Dat de afgelopen periode verschillende cijfers zijn gepubliceerd, is dan ook niet verwonderlijk. De vraag welk cijfer het best de inkomenspositie van AOW-ontvangers weergeeft, is niet zonder meer te beantwoorden en hangt sterk af van het standpunt dat men inneemt.

Hendrik-Jan Boehlé
Lucy Kok
Jan Stoekenbroek

Hendrik-Jan Boehlé en Jan Stoekenbroek zijn werkzaam bij de Sociale Verzekeringsbank. Lucy Kok is werkzaam bij het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Met dank aan B. Grubben en W. Kessels van het CBS voor het ter beschikking stellen van de IPO-gegevens over 1991. Het artikel is op persoonlijke titel geschreven.

Tabel 2. AOW-ontvangers zonder aanvullend pensioen onderscheiden naar overige inkomenscomponenten

Zonder	AP	AP IV	AP IV IA	enig aanvullend inkomen
Samenwonend	129.000	36.000	24.000	10.000
Alleenstaand	156.000	85.000	83.000	33.000
Overig	51.000	12.000	2.000	-
Totaal	336.000	133.000	109.000	43.000

AP = Aanvullend pensioen.

IV = Inkomsten uit eigen vermogen (inclusief eigen woning).

IA = Inkomsten uit of in verband met arbeid (loon, winst, uitkering).

Bron: CBS, *Inkomens Panelonderzoek*, 1991.